

Subject Area
Handicrafts

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 104
PP: 3747-3767

Arrival
21 September 2022
Published

30 November 2022
Article ID Number
65871
Article Serial Number
16

Doi Number
<http://dx.doi.org/10.2922/8/sssj.65871>

How to Cite This Article
Karademir, M. & Nas, E. (2022). "Macaristan Halk İşlemelerinde Görülen Karakteristik Özellikler" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:104; pp:3747-3767

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Macaristan Halk İşlemelerinde Görülen Karakteristik Özellikler

Characteristic Features Seen in Hungary Folk Embroidery

Mitat Kandemir¹ Emine Nas²

¹ Öğr. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye

² Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Konya, Türkiye

ÖZET

Halk sanatları bakımından oldukça zengin bir ülke olan Macaristan kültür birikimi, geçmişi ve bugünü ile dünyaya renk katan bir ülkedir. Macar halk sanatları içerisinde işlemler önemli yer tutmaktadır. Zengin süsleme özellikleri ile geleneksel sanatlar arasından sıyrılarak ön planda kendini gösteren işlemler, yöresel unsurlar ve estetik kalıplar çerçevesinde üslup kazanmaktadır. Bu kapsamda Macaristan geleneksel el sanatları, alanındaki üslup özellikleri ile dikkat çekici bir konumdadır. Bölgenin genelinde 19. yüzyıl ortalarından itibaren ivme gösteren el sanatları, özellikle işleme teknikleri ile görsel bir katalog oluşturmaktadır. Çalışma dünya kültür mirasına hizmet eden Macaristan bölgesi halk işlemlerinin karakteristik özellikleri üzerine kurgulanmıştır. Araştırmada olayların ve olguların tümel biçimde ele alınması ile beraber anlamlarını bulmaya yönelik gözlemlerin sayısal olmayan bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasına dayanan nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın etnografik yapısı olduğu için bulgular betimsel ve yorumlayıcı bir yaklaşım benimsenerek tarama - survey- modeline uygun biçimde tasarlanmıştır. Araştırmanın genel amacı; toplum yapısı içinde üretilen maddi kültür öğesinin taşıdığı değerleri inceleyerek malzeme, teknik ve süsleme tasarımı açısından kültürel kimliklerini oluşturan özellikleri belirlemektir.

Anahtar Kelimeler: Macaristan, Halk Sanatları, İşleme, Kültür

ABSTRACT

Hungary, a country rich in folk arts, is a country that adds color to the world with its cultural background, past and present. Embroidery has an important place in Hungarian folk arts. Embroidery, which stands out among the traditional arts with its rich ornamental features, gains a style within the framework of local elements and aesthetic patterns. In this context, Hungary is in a remarkable position with its stylistic features in the field of traditional handicrafts. The handicrafts, which gained momentum in the region since the middle of the 19th century, create a visual catalogue, especially with processing techniques. The study is based on the characteristic features of the Hungarian region folk embroidery, which serves the world cultural heritage. In the research, qualitative method based on non-numerical examination and interpretation of observations to find their meanings, as well as to handle events and phenomena in a holistic way, was used. Since the study has an ethnographic structure; The findings were designed in accordance with the survey model by adopting a descriptive and interpretive approach. The general purpose of the research is to examine the values of the material culture item produced in the social structure and to determine the features that make up their cultural identity in terms of material, technique and ornamental design.

Keywords: Hungary, Folk Arts, Embroidery, Culture

1. GİRİŞ

Dünya geleneksel sanatları içerisinde işlemler her bölgenin sosyal ve kültürel özelliklerine göre ayırt edici niteliktedir. Zengin süsleme özellikleri ile geleneksel sanatlar arasından sıyrılarak ön planda kendini gösteren işlemler yöresel unsurlar ve estetik kalıplar çerçevesinde üslup kazanmaktadır. Çalışmada odak noktası, Macaristan bölgesi el sanatları alan çeşitliliği ve deformasyona uğramamış karakteri ile özgün değer taşıyan ve geleneksel üslubu bozulmadan günümüze ulaşan işleme grupları üzerine kurgulanmıştır. 19. yüzyıldan günümüze geçen süreçte Macaristan bölgesinde karakteristik özellik gösteren bazı yerel işlemlerin yapısal özellikleri ve görsel tasarım unsurlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede çalışmada; olayların ve olguların tümel biçimde ele alınması ile beraber anlamlarını bulmaya yönelik olan, gözlemlerin sayısal olmayan bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasına dayanan nitel yöntem kullanılmıştır. Çalışmada; iyi tanımlanmış tek ortak kültüre sahip -kasti olarak seçilen- 7 bölgede mevcut olan işleme üslubu ve ürün niteliklerine dair mülakat ve gözlemlere dayalı veriler elde edilmiştir. Kullanılan veri toplama yöntemlerinde bağlam oluşturmak için olayları kaydetmenin de ötesine geçerek kapsama uygun katılımcı gözlem, yapılandırılmış (topical) görüşme, odak grup görüşmesi, doküman/kayıt incelemesi ve alan notundan oluşan araçlar bir arada kullanılmıştır.

Dünya geneline bakıldığında toplumların özgün yaşam biçimlerinin şekillendirdiği kültürel ve estetik değerlerin özellikle taşınabilir maddi kültür varlıkları olan el sanatları ürünlerine somut olarak yansıdığı görülmektedir. Yerel özellikler ile oluşan bu belirgin eserler, her ülkenin bölgesel olarak kültür özelliklerini tanıtır ve ilgi odağı olur. Bu

kapsamda; Orta Avrupa’da zengin kültürel mirasa sahip bir ülke olan Macaristan geleneksel el sanatları alanındaki üslup özellikleri ile dikkat çekici bir konumdadır.

Macaristan (Macarca: Magyarország, Macarca telaffuz: [ˈmɒɟɒrorsaːɡ]), Orta Avrupa'da Karpatlarda kurulu olan ve denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Komşuları; batıda Avusturya ve Slovenya, kuzeyde Slovakya, doğuda Romanya ve Ukrayna, güneyde Sırbistan ve Hırvatistan'dır. Başkenti Budapeşte'dir. Ülkedeki resmî dil, Fin-Ugor dillerinden olan ve Avrupa Birliği'nin 24 resmî dilinden biri olan Macarcadır (Nijman vd, 2020:32) (Görsel: 1).

Görsel 1. Macaristan coğrafi haritası

Kaynak: https://turkinfo.hu/wp-content/uploads/2017/05/Matyó_gyerek.jpg, <https://tr.maps-hungary.com/macaristan-b%C3%B6lgeleri-g%C3%B6ster> (Erisim Tarihi: 03.05.2021).

Macaristan geçmişten günümüze birçok tarihi olay yaşamış ve farklı uygarlıkların tarihsel, kültürel özelliklerini barındırmaya devam etmektedir. Bu kültürel birikimler sanata katkısı çok fazladır. Macaristan işleme teknikleri, işlemlerde kullanılan renkler ve kullanılan motiflerde de bu katkı oldukça etkindir. Genellikle Macar halk sanatı hakkında birleşik bir bütün gibi konuşurlar, ancak süslemeler kaynaklandıkları bölgeye bağlı olarak birçok farklı motif ve anlam taşır. Bu bölgesel işlemler kullanılan teknik, malzeme, renk, motif özellikleri bakımından birbirinden farklıdır. Sadece bulunduğu bölgede yapılmaktadır (Bátky, 1924:7).

Macaristan sanat ve kültür bakımından önemli bir ülkedir. Geleneksel kültürlerini her aşamada dünyaya tanıtmak için önemli çalışmalar yapmaktadırlar. El sanatları bakımından bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar işleme alanında da kendine özgü bir konuma sahip olmuştur. Her bölgenin kendine özgü kompozisyon, renk, teknik ve malzemeden oluşmaktadır. Macar ovası, birçok açıdan Avrupa tarihinin son bin yılında çeşitli kültürlerin hem buluşma yeri hem de savaş alanı olmuştur. Bu, Orta ve Doğu Avrupa'da Germen, Slav ve Türk kültürlerinin yanı sıra yerli Macar kültürlerinin bir araya geldiği, genellikle önceki kültürleri karıştırıp üst üste bindirdiği ve tümü bölgenin dekoratif sanatlarına katkıda bulunduğu noktalardan biriydi. Macar işlemlerini oluşturan dekoratif eserler de bu doğrultuda şekillenmiştir. Stiller Avrupa Rönesansı ve Barok dekoratif dönemlerinin yanı sıra Türk ve Fars sanatı etkilerinin unsurlarını içerir. Bu etkileşimler, Orta ve Doğu Avrupa'da her zaman köylü kültürünün temel dayanağı olan yerel motiflerin özgün dekoratif stilleriyle birlikte korunarak Macar işlemlerini ve motif repertuarını bugünkü haline getirmiştir (Görsel:2).

Görsel 1. Macaristan işleme haritası. Kaynak:

<http://2.bp.blogspot.com/Y6PZboxhuBM/T3r5MBK7QeI/AAAAAAAAA24/hVtW1g7sxm/s640/gi.jpg> (Erisim Tarihi: 03.05.2021).

Macaristan halk geleneğinde kadınlar küçük yaşlardan itibaren işleme öğrenmeye başlayarak ustalıklarını geliştirmişlerdir. Macar toplum yaşamında aile mesleği olarak ta konumlanan işleme alanı; gerek motif çizimleri gerekse iğne teknikleri ile halk sanatlarında iki farklı alanda kümelenmiştir. Tarihi motif zenginliğini kullanarak ustalikle çeşitlendirebilen ve yeni formlar yaratabilen *íróasszonyok* (kadın yazar, kalemkâr) kimliği Macar halk işleme sanatında saygın bir meslek konumundadır.

Macaristan halk kültürü ve toplum yaşamında yaygın kullanılmakta olan işlemler, ürün çeşitliliği ile de günlük ve özel kullanım parçaları olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Ev ve giyim eşyalarında görsel zenginlik sunan işlemler teknik, motif ve renk özellikleri ile maddi kültür mirası olarak yaşatılmaktadır. Kullanılan malzemenin üretimi, teknik uygulamalar ve süsleme tasarımları kapsamında kolektif bir halk mesleği olarak gelişim göstermektedir.

Macar halk gelenekleri içinde, malzeme, teknik ve süsleme unsurları bakımından özelleşerek bölgelere göre üslup kazanan işlemler dekoratif bir unsur olmaktan çıkarak bir iş kolu haline gelmiştir. Özellikle Macaristan halk kıyafetlerinin görünen kısımlarında yer alan iğne işleri büyük bir öneme sahiptir. Kıyafet parçalarını süsleme arzusu Macar tarihi geçmişinde de bazı dönemlerde belirginlik kazanmış ve işleme sanatının bir meslek olarak köklü gelişimine destek vermiştir.

Halk işlemlerinin tarihi gelişimi; Macaristan Kralı I. István'ın (Ö. 1038) Macar taç giyme pelerini yapmakla tanınan yetenekli karısı Kraliçe Liudolf Gisella'nın (Ö. 1065) bizzat kendisinin uygulamalar yaptığı bir işleme atölyesi zamanına kadar uzanmaktadır. İşleme sanatının gelişimde önemli bir isim olan Kraliçe Gisella öncelikle kadın evleri inşa ettirmiş ve özellikle manastırların ve kiliselerin dekorasyonu için çok güzel işlemler yapan kadın evlerinde çalışan kızlarla bizzat kendisi ilgilenmiştir. Macar krallarının taç giyme tören cübbeleri Esztergom (Estergon)'daki kadınlar evinde yapılmıştır. Günümüze ulaşan ve Macar Ulusal Müzesinde sergilenen taç giyme cüppesi üzerindeki işlemeli yazıta göre Kral Saint István (997-1038) ve Kraliçe Gisella tarafından yapılmış ve 1031'de Székesfehérvár'daki Meryem Ana Kilisesi'ne takdim edilmiştir. Bizans ipek kumaşı üzerine altın iplikle işlenmiş cübbenin süsleme tasarımında, İsa, eski ahit peygamberleri, havariler, melek, canavar, kuş figürleri ve bitkisel motifler şeritler halinde tekrar ederek kurgulanmış ve kumaş yüzeyi neredeyse tamamen işleme ile kaplanmıştır (Tóth, 1999:42-47). (Görsel 3).

Zamanla evlerde çalışan Macar kızları Bavyeralı ve İtalyan ustalardan farklı işleme türlerini ve renklerini çabucak öğrenmişler ve kendileri de ustaca ve özgün bir anlayışla yeni motifler çizerek farklı teknikler ile uygulamaya başlamışlardır.

Kraliçe Gisella'nın kadın evlerinde çalışan Macar soylularının kızları, daha sonra Avrupa'ya yayılan ve her yerde Macar dikişi olarak adlandırılan özel bir nakış türünün de ortaya çıkmasına öncülük etmişlerdir (Dániel, 1938:38-39).

Görsel 3. Magyar Koronázási palást 1031 (Macar taç giyme pelerini).

Kaynak: <https://mnm.hu/hu/kiallitasok/allando/koronazasi-palast>, Erişim Tarihi: 11.02.2021.

Kadın evlerindeki işleme faaliyetleri zamanla yaygınlaşarak manastırlarda da yapılmaya başlanmış ve dönemin genç kızları ile kadınlarının en önemli iş kolu haline gelmiştir.

Kadınların yanında erkekler de özellikle giysilerin dikim işlerinde terzi olarak aktif hizmet vermekle birlikte, bazı dış giyim parçaları olan deri ceket, kürk gibi kıyafetlerin işlemlerinde de etkin olarak rol oynamışlardır. İşlemeli eşyalar genellikle halkın soylu kesimi ve saray erkânı için hazırlanmış olup, saray hayatının görkemi artıran dekoratif masa örtüleri, mendiller, yatak örtüleri ve yastık kılıflarına ve giysilere zengin işlemler yapılmıştır. Eski

envanterlerde sıkça geçen *test- és ágyruhák* (vücut ve yatak örtüsü) ifadesi Macar halk geleneğinde giysiler ve ev tekstillerinin önemini kanıtlamaktadır (Pocsainé, 2016:43).

16. yüzyıl Batı Avrupa'da Hans Schönperger tarafından 1523'de basılan ilk desen kitaplarından *Furm und Modelbüchlein* (Form ve Model Kitabı)'ın Macaristan'a ulaşması ile Avrupa Rönesans'ının en popüler motif kalıpları Macar halkı ile buluşmuştur (Daniels, 1933: 7) (Görsel 4).

Bu şekilde Macarlığın eski köklerinden geliştirilen dekoratif unsurlar Batı ve Doğu sanatının etkileri ile yeni bir döneme girmiştir.

16. yüzyılın ortalarında halk arasında *úrihírmzéses textíliák* (centilmen işi) tabir edilen işleme tarzı tekstil ve dekorasyonda popüler hale gelmiştir. Natüralist bir üslupta tasarlanana bitkisel motifler tekrar eden zarif simetrik kompozisyonlar halinde özenle kurgulanmıştır.

Bu üslup ilk olarak sadece kiliseler, kraliyet ve şehzadelerin sarayları ile soyluların şatolarındaki eşyalarda yer almış zamanla sadeleştirilmiş biçimiyle yurttaşların evlerine ve hatta köy halkına kadar ulaşmıştır.

Görsel 4. Hans Schönperger, *Furm und Modelbüchlein*, Augsburg, 1523.

Kaynak: Daniels, Margaret Harrington (1933). Early Pattern Books for Lace and Embroidery, Parts 1 and 2. The Bulletin of the Needle and Bobbin Club, Vol. 17, No. 2 (1933), s.1.

Bitkisel motiflerin hakim olduğu çok yönlü süsleme tasarımları duygusal ve manevi mesaja sahipti ve özellikle İncil'de geçen bitki sembollerinden nar, lale, gül ve palmet motifleri sıklıkla kullanılmıştı.

Bu motifler ile zambak, süsen, yıldız çiçekleri, peygamber çiçekleri, meşe palamudu, akasya yaprakları, akantus yaprakları, vadi zambağı, çilek, ananas, üzüm, armut, incir, kuzu (Agnus Dei), güvercin, kartal, kanatlı griffin, aslan, pelikan, geyik ve çeşitli kuşlar, kalp, kadeh, el, yıldız ve hanedan arması zengin motif arşivinde yer almıştır.

İnsan tasvirleri nadir olarak kullanılmakla birlikte, çoğunlukla evangelistler tarafından tercih edilmiştir (Pocsainé, 2016:41-43).

Bu işleme tarzının *centilmen işi* olarak anılma sebepleri; Macar tarihinde işlemeli kıyafet ve eşyaların Kraliyet taç giyme törenlerinde Kral tarafından kullanılması, yüzeyindeki motiflerde İsa, havariler, peygamberler gibi ağırlıklı olarak erkek figürlerin yer alması, tekniklerin oldukça ince/zarif işçilikler ile uygulanması ve kilisenin erkek egemen gücünün baskın olması şeklinde düşünülebilir (Görsel 5).

18. yüzyılda Macaristan'da işlemenin daha yaygın hale gelmesini teşvik etmek için, kraliçe Mária Terézia, 1762'de kurduğu iki yetimhanede iğne işi öğretilmesini emretmiştir.

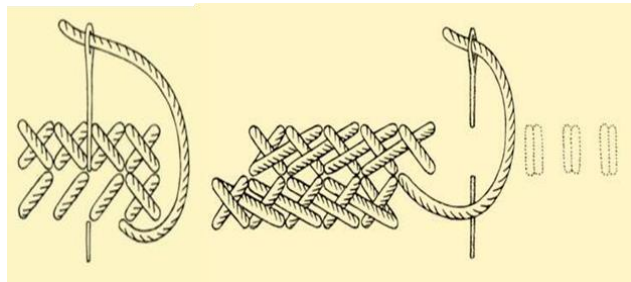
1777 yılında kraliçe Maria Theresa tarafından Latince olarak basılan *Ratio Educationis* kararnamesi ile el sanatları alanlarından işleme teknikleri zorunlu dersler arasına dahil edildi ve 1806 yılındaki kraliyet kararnamesi ile soyluların kız okulları için zorunlu hale getirildi. Ancak bu hükümler uygulanmadı. Ardından 1868'de yüksek halk okullarında, 1869'da devlet okullarında ve 1905'te halk okullarındaki eğitim programlarında iğne işi teknikleri zorunlu ders olarak tanıtıldı (Sedlmayr, 2007).

Görsel 5. Szilágyásági úríhmzés, Szilágyáság bölgesi centilmen işi örnekleri, XVII. század vége; Székely Nemzeti Múzeum, Szilágyáság erkek nakışı, XVII. yüzyıl sonu; Székely Ulusal Müzesi.

Kaynak: https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_08/pages/006_Szocsne_Gazda_Eniko.html, Erişim Tarihi: 23.03.2021.

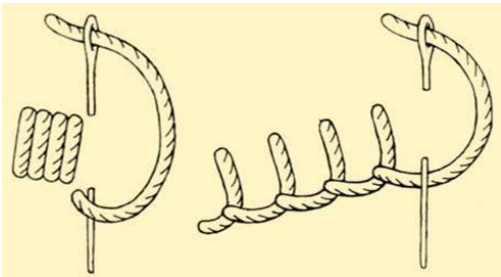
Macar halk sanatında ve eğitim programlarında yer alan işleme alanı zengin dekoratif unsurları ve ince işçilik gerektiren yapısı ile son derece çeşitlidir. Temel uygulama tekniği olarak iki gruba ayrılır. Birinci grupta; *keresztsejmes*, *szálánvarrott himzés* (kanaviçe işi) adı verilen dokumanın iplikleri sayılarak yapılan çapraz iğne teknikleri yer alır. El dokuması efekti oluşturmak için iki veya daha fazla dikişin çapraz olarak yerleştirilmesi ile oluşan farklı varyasyonlar da bulunmaktadır. Motifler geometrik biçimdedir. El dokumaları ile sıklıkla karıştırılan bu türün fazla uygulaması yapılmamıştır (Görsel 6).

Görsel 6. Basit kanaviçe ve dikdörtgen kanaviçe tekniği.

Kaynak: <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.

İkinci grupta; serbest olarak çizilen kendiliğinden ortaya çıkan öğelerin bulunduğu dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen ve dokumanın kesilerek yapıldığı iğne teknikleri yer alır. Daha özgür biçimde motiflerin işlenmesini mümkün kılan eğik zincir dikişleri, *laposöltés* (saten dikiş) adı verilen sarma dikiş tekniğinin çeşitli versiyonları vardır. Bu teknik ipliklerin kısmen veya tamamen yan yana sıralanması olarak bilinmektedir ve Macar işlemlerinde çok fazla kullanılır (Görsel 7).

Görsel 7. Sarma ve zincir dikiş tekniği.

Kaynak: <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.

Macar işlemlerindeki süsleme tasarımlarında belirli ilkeler hakimdir. En genel ve en klasik olan tasarımlar düz ve atlamalı tekrarlar yapılarak simetrik olarak planlanmıştır. Üç parçalı birbirine simetrik bölmelerden oluşan kompozisyonlar yaygındır. Burada *mesterke* (ana sembol-arma) denilen ana motif daima merkezde uzunlamasına bir doğrultuda yer alır ve süslenecek yüzeyin ortasına yerleştirilir. Bu motif üstte ve altta ince bir bordürle çevrelenmiştir. *Mesterke*, en eski motif öğelerini içerir (Bátky, 1924:8) (Görsel 8).

Görsel 8. İşleme kenar bordür detayı, Veszprém County.

Kaynak: <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.

Macar halk kültüründe işleme çoğunlukla bir kadın sanatı olarak görülmekle birlikte erkekler tarafından dikilen ve işlenen deri, kürk ve ipekten yapılmış dış giysilerde bulunmaktadır. Kadınlar daha ince işçilikte olan keten kumaştan çarşaf, nevresim, masa örtüsü, iç çamaşırı vb. eşyaları işlemişlerdir (Györffy, 1930:5-6).

Erkekler, dış giyim parçalarının yapımında *szűcs* adı verilen kürkçülük-dericilik ve yün/çuha kumaş dokumacılığı, keçe yapımı ve bu malzemeler ile hazırlanan *szűr*, *guba* denilen soğuk havalarda, keten giysilerin üzerine giyilen Raka koyununun yününden yapılan palto benzeri giysilerin üretiminde önemli rol oynamışlardır. Macar halk kostümünün en belirgin unsuru olan *szűr* halk türkülerinde en çok adı geçen giysidir. Sadece erkekler giydiği köylülerin bayram elbisesidir (Bátky vd, 1941:409-411; Györffy, 1930:9) (Görsel 9).

Görsel 9. Szűr- Kalotaszeg Körösfő – Transylvania.

Kaynak: https://magyarmuseum.org/wp-content/uploads/2014/11/20040620-101436_8.jpg, Erişim Tarihi: 21.08.2021.

Geçmiş 18. yüzyıla kadar bu zanaatlar Macar kökenli bir lonca sistemi çerçevesinde yer almışlardır. Hazırlanan ceket, yelek, kaban, palto ve pelerinler Macar soyluları tarafından kullanılmamış olup, her zaman köylülüğün ve yoksulluğun bir simgesi olmuştur. Üretilen giysilerin kolları, etek uçları, ön ve arka (sırt) bölümlerinde görülen işlemler doğal çiçeklerin stilize edilmiş renkli tasvirlerinden oluşmaktadır (Györffy, 1930:7).

Çoğunlukla sarma tekniği ve zincir dikişinin kullanıldığı giysi parçalarından özellikle deri olanlarda applike tekniği de sıkça görülmektedir. Erkekler tarafından dikilen bu giysilerin işlemleri özellikle deri ve kürk işlerinde çoğunlukla yine erkekler tarafından yapılmakta olup, ince deri, çuha, keçe gibi yünlü kumaşlardaki işlemleri kadınlar da yapabiliyordu. Genellikle pamuk ve yün ipliklerin kullanıldığı işlemlerde; 18. yüzyıl başlarında Batı Avrupa'dan dış giyimde ipek işleme modasının gelmesi ile *ködmön*, *kozsok*, *kozsú*, *kuzsu* adı verilen deri ceketlerin işlemlerinde ipek iplik kullanılan örnekler de bulunmaktadır (Anonim, Erişim Tarihi: 05.06.2021).

Ködmön, daha nadiren kıvrık saçlı bir raka koyununun kürkünden yapılan kollu, palto benzeri bir dış giysidir. Erkek için olanlarında çoğu bel kısmına fırfırlı bir etekle otururken, kadın modellerinin buruşuk bir sırtı vardır. Çoğu, arkada bele doğru kavisli bir kesime (imparator kesimi) sahiptir. Uzunlukları türe ve bölgeye göre bel uzunluğundan ayak bileği uzunluğuna kadar değişmektedir (Balassa; Ortutay, 1979). (Görsel 10).

Deri ve yün üzerine yapılan işlemlerde ipliğin yanı sıra pek çok yardımcı materyal süslemeye dahi edilmiştir. Bunlar şerit, kordon, püskül, dantel, boncuk vb. gibi farklı hammaddeler ve biçimlerden oluşmaktadır. Erkek işleme grubunda olan bu türlerin teknik, renk ve malzemede yarattığı bu değişiklik kadın işlemlerindeki monotonluğa dikkat çekmiştir.

Görsel 10. Ködmön "kuzsu", 20. yüzyıl.

Kaynak: Matyó Múzeum, Mezőkövesd Néprajzi Gyűjtemény [MM_59.1.7.], <https://bz.hu.museum-digital.org/object/41240>, Erişim Tarihi: 23.04.2021.

Szűr genellikle çobanlar ve sürücüler tarafından kullanılan hem sürücüyü hem de atını, yağmura ve rüzgara karşı koruyan, sıcak tutan, hafif, güvenilir bir giysidir. Üç parçadan oluşur.

Başlıca özelliği, arkadan aşağı sarkan büyük kare yakası ve *aszaj* adı verilen yan tarafa dikilmiş işlemeli kısımdır. Uzunlukları, şekilleri ve süslemeleri değişkendir, en uzununu ayak bileklerine kadar uzanır. Dikiş çizgileri boyunca fırırlar, püsküller ve kırmızı çizgilerle süslenmiştir. 19. yüzyılda geliştirilen ve işlemlerle süslenmiş olan türlerine *cifraszűr* adı verilmektedir (Görsel 11).

Görsel 11. Cifraszűr- Kolsuz Manto 19. yüzyıl sonu.

Kaynak: Brooklyn Museum Costume Collection at The Metropolitan Museum of Art, Accession Number: 2009.300.48, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159015>, Erişim Tarihi: 17.09.2021.

*Cifraszűr** malzemesi beyaz veya beyazımsı kaba çuhadır, siyah ve kırmızı yün veya ipek iplikle, bazı yerlerde mavi ve sarı renkle işlenmiştir. Gül, karanfil, lale, vadi zambağı ve onları çevreleyen yapraklardan oluşan bordürler

* *Cifraszűr* yünden yapılmış palto benzeri uzun milli Macar giysisidir. Yün kumaştan yapılmış yüzeyinde zengin işlemeli motifler olan halkın her kesiminde kullanılan ve statüye göre değişiklik gösteren çoğunlukla erkekler tarafından kullanılan geleneksel bir dış giyimdir. Ülke sınırlarının ötesine yayılmamış Karpat Havzasında yaşayan diğer milletler onu yalnızca Macar sınırları boyunca benimsemiştir. Macar dilinde *szűr* kelimesinin çift anlamı vardır. Birincisi; Macar koyunlarının (= aba, halina, daróc) yün ve kıllarından yapılan kaba bir kaban *szűr*, ikincisi ise ondan yapılan geniş yakalı, pelerin benzeri bir dış giysiye (= aba, halina, daróc) denir. chuha, szörköpönyeg, abaköpönyeg). Yaygın olan bir görüşe göre, kelimenin kökeni hem montun hem de pelerinin asıl malzemesi olan hayvan kılıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Györffy, Stván (1930) *Magyar népi himnészek I. A cifraszűr. Budapest: Magánkiadás; Selmeczi Kovács, Attila*

süsleme kompozisyonunda en sık rastlanan temel unsurlardır. Süsleme işine manto yapımçıları tarafından *virágozás* (çiçeklenme) denir. Soylular tarafından ulusal direnişin bir işareti olarak giyilen ve kurtuluş savaşlarında İtalyanların yardımına gittiklerinde giydikleri bir versiyona *Garibaldi szűr* adı verilir (Balassa; Ortutay, 1979).

20. yüzyıldan itibaren endüstriyellemenin yarattığı hızlı değişiminden etkilenen Macaristan halk işlemlerinde kadınlar tarafından uygulamalar devam ettirilmiştir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği 7 bölgede devam eden işleme türlerinde geleneksel üslubun korunmaya çalışıldığı ve çağdaş üretimler ile işleme sanatının bir meslek halinde yaşatıldığı tespit edilmiştir.

2. MACARİSTAN HALK İŞLEMELERİNDE GÖRÜLEN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLER

Macaristan Karpatlar bölgesinde yer alan geniş düzlüklere sahip bir ülkedir. Asya ve Avrupa'ya geçişin merkezinde sayılmaktadır. Konumu bakımından çok fazla savaşlar yaşamış ve farklı kültürlerin yaşandığı topraklar haline gelmiştir.

Bundan dolayı sanat ve kültürün önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Bu kültürel zenginlik halk sanatlarına yansımış, Macaristan'ın farklı bölgelerinde farklı tarz ve üsluplar oluşturmuştur.

Halk sanatı unsurları 19. ve 20. yüzyıllarda oluşmaya başlamış olup etnograflar, Macar halk sanatının altın çağı olan bu dönemi belirlerken aynı zamanda çok sayıda sosyo-tarihsel faktörü de göz önünde bulundurmuşlardır.

Çalışma kapsamı içinde yer alan Buzsák, Matyó, Beregi, Furtai, Palóc, Kalotaszeg ve Kalocsa bölgelerinde özgün üslubu korunarak pek çok tanıtım çalışmaları ile kültürel sürdürülebilirliği sağlanmaya çalışılmaktadır.

2.1. Buzsák İşlemleri

Macaristan'ın güney bölgesinde genellikle Hırvat ve Slovenya halklarının yaşadığı n Tótszentpál, Varjaskér, Buzsák ve Táská köyleri halk işleme sanatının en çok ürününün bulunabileceği Balaton Gölü'nün kenarında birbirine yakın bölgelerdir. Fonyód bölgesinde bulunan Somogy ilçesindeki Buzsák köyü işlemleri ve applike işleri oldukça popülerdir.

Balaton Gölü'ne 15 km uzaklıktaki Buzsák'ta 15. ve 16. yüzyıllarda Dalmaçyalı ve Hırvat uyruklu çok sayıda aile bölgeye yerleşmiş ve getirdikleri gelenekler orada yaşayan insanları etkilemiştir. Böylece Buzsák köyüne özgü özel bir kültür oluşmuştur. Bu işleme tarzı Hırvat ve Sloven köylerinde çoğunlukla gömlek, yastık kılıfı ve çarşaflarda kullanılır. Buzsák işlemlerinin karakteristik özelliği, yastık ucu, çarşaf ve kıyafetlerin uçlarının başka hiçbir yerde olmayan aynı motiflerle tekrar edilerek süslenmesidir (Tánczos, 2013).

Kullanılan renkler genellikle beyaz, mavi, kırmızı ve siyahtır. Tekniklerde düz dikiş teknikleri, çapraz dikiş, zincir dikişi, kordon tutturma, ilmek dikişi ve sarma dikişlerdir. Motifler çoğunlukla bitkisel kökenli çiçek ve yapraklar ile geometrik şekillerdir. Malzeme pamuk, yün ve ketendir. İşlemler ayrıca aplikeler ve kurdele dikişleri ile süslenmiştir (Bátky, 1924:13) (Görsel:12-13).

Görsel 2. Geleneksel Buzsák işlemlerinden örnekler

Kaynak: <https://www.sumidamagazin.com/wp-content/uploads/2021/01/image-80.jpg> , Erişim Tarihi: 22.06.2021.

Görsel 33. Buzsák işlemelerinde kullanılan teknik, renk ve motifler
Kaynak: Janos, Gergely (1918). Magyar Motimuvok Gyűjteménye. s.40.

Buzsák bölgesinde kullanılan üç çeşit geleneksel iğne işi tekniği vardır. Bunlar *the vázás-veza*, *the wizard* (sihirbaz-cadı) ve *Viennese* (Viyana) olarak adlandırılırlar. Orijinal veza ve sihirbaz işlemeleri kanvas üzerine yapılmakta olup, motifler kurşun kalemle çizildiği için baskı ile basılanlar orijinal parça sayılmazlar. Köyde hala desen çizebilen ve işleme yapan kadınlar vardır. Her parça benzersizdir ve sipariş üzerine yapılır. *Veza* işlemelerinde önceden çizilmiş motifler kırmızı ve siyah veya kırmızı ve mavi yün iplik ile doldurulur (bazı durumlarda kırmızı, mavi, siyah, yeşil, sarı renkleri de kullanılır). Motifler gül, spiral, kalp, tavukayağı, zincir ve yelpazedir. Desen kompozisyonu her zaman simetrik ve tekrar kuralına uygundur (Anonim, Erişim Tarihi: 30.08.2021) (Görsel:14).

Görsel 144. Buzsák vázás-veza işleme örneği.
Kaynak: [https://asset.museum-digital.org/hu-so/images/import_121/201908/04194947488 .jpg](https://asset.museum-digital.org/hu-so/images/import_121/201908/04194947488.jpg), Erişim Tarihi: 23.05.2021.

Wizard (sihirbaz-cadı) dikişi, eski asil işleme tekniği olarak geçer. Çok fazla canlı renk ile yapıldığı ve uygulandığı tekstil yüzeyini kaplayarak yeni bir doku yarattığı için bu ismi aldığı düşünülmektedir. Önceden kumaşa çizilmiş desenler zincir dikişlerle belirginleştirilir ve daha sonra desen zemini sihirbaz-cadı adı verilen dikiş ile tamamen doldurulur. Bu teknik yün iplikler ile yapılır ve zemin dolgusunda fazla miktarda iplik kullanılır. Kullanılan motifler lale, gül, gül goncası, unutma benî çiçeği ve farklı yaprak türleridir (Tánczos, 2013:5. (Görsel: 15).

Görsel 5. Buzsák wizard (sihirbaz-cadı) işleme örneği

Kaynak: https://netfolk.blog.hu/2013/11/23/buzsaki_himzes, Erişim Tarihi: 17.09.2021.

Viennese (Viyana) işlemesi Buzsák'taki en iyi bilinen iğne işi türlerinden biridir. Becerikli ve dikkatli kadınlar tarafından yapılan bu teknikte, motifler önce farklı renkte bir kumaşa çizilerek kesilir ve ana kumaşın üzerine teğellenerek ve görünmez olan minik dikişlerle applike yapılır. 19. yüzyılda ilkel desenlerle bebek yatak çarşaflarında ve ölü gömleklerinde kullanılan eski bir tekniktir. 20. yüzyılın başlarında, özenle hazırlanmış çiçekler, yapraklar, asma motifleri ile desenler şal ve elbiselere de uygulanmıştır. Popüler motifleri; karanfiller, güller, hercai menekşeler, laleler, zikzaklar, kıvrımlar, tavus kuşları ve geyiklerdir. Günümüzde bu tekniği çok az uygulayan kadın bulunmaktadır (Tánczos, 2013:6) (Görsel: 16).

Buzsák rátétes himzés ("bécsi")

Görsel 16. Buzsák Viennese (Viyana) işleme örneği

Kaynak: <https://rece-fice-fono.blogspot.com/2013/09/ratetes-tullhimzes.html>, Erisim Tarihi:03.05.2021.

2.2. Matyó İşlemeleri

Matyó bölgesi, Macaristan'ın kuzey kesiminde yer almaktadır. Etnik bir Hun grubu olan Matyó kültürünün üç ana merkezi vardır: Ana şehir Mezökövesd ve köyler, Szentistván ve Tard. Matyó kelimesi *Mátyás* adından gelir ve bölgeye Kral Mátyás'ın Mezökövesd'e 1464'te özgür kraliyet şehri unvanını verdiği söylenir (Zsolt, 2017:209). Bölge rengarenk kostümleri, folkloru ve sakinlerinin gelenekleriyle önemli bir kültür merkezidir. İşlemeler, yaklaşık 200 yıl öncesine dayanan tarihi ile en eski halk sanatı türlerinden biridir. Bitkisel motiflerin serbest kompozisyonlarda çok renkli kümelendiği tasarımlar görsel zenginliği ile popüler olmuştur (Görsel 17).

Görsel 17 Matyo işlemlerinde süsleme tasarımı

Kaynak: https://pctrs.network.hu/clubpicture/1/8/9/_matyo_himzes_1890985_5849.jpg, Erişim Tarihi: 23.09.2021.

Roma Katoliği olan Matyó halkı kadın ve erkek kıyafetlerinin tasarım ve süsleme özellikleri ile dikkat çekmektedir (Görsel: 18). İşlemler siyah pamuklu kumaş ve beyaz ketenden yapılan kıyafet parçalarının tamamında yer almaktadır. 1860'lı yıllara kadar sadece kırmızı ve mavi renklerdeki işlemler ile süslenen kıyafetlerin sade görünümleri, 1870'li yıllardan itibaren renk yelpazesinin artması ile görsel bir şölene dönüşmüş ve erkeklerin giydiği giysiler de dahil olmak üzere Macar köylü stiline önde gelen ilham kaynağı olmuştur. 1870'li yıllarda mobilyalar, emaye tabaklar, kavanozlar, kaseler ve zengin bir şekilde dekore edilmiş yatakların geleneksel motifler ile boyanması ile mimari elemanlar da kültürel özellikler taşımaya başlamıştır (Fügedi, 1978:35).

Görsel 6. Matyó halk giysileri

Kaynak: http://m.cdn.blog.hu/ne/netfolk/image/matyo_vk_foto_1.jpg, Erişim Tarihi: 12.06.2020.

Renkler ve motifler 20. yüzyılın başlarında, özellikle bir yerel sanatçı olan ve Macar Halk Sanatı Ustası ödülünü (1950) kazanan Bori Kisjankó (1876-1954) tarafından tamamen geliştirilmiştir (Edit; Tamás 1975: 438).

Müşteri taleplerini karşılamak için 1911'de 400 kadın Mezökövesd'de bir atölyede dikiş dikiyordu. Sadece kıyafet parçalarını tasarlamak için 40 bayan daha istihdam edildi. 1950'ye gelindiğinde, imalathane çok sayıda bluz, tekstil ve oyuncak bebek üretiyordu. Yerli marangozlar da o dönemde boyalı mobilyalarıyla ün kazanmışlardı (Boros Kazai, 1981:36).

19. yüzyılın sonlarına doğru kadınlar daha fazla motif işliyorlardı. Motif bakımından en karakteristik olanları; Matyó gülü, kalp gülü, şakayık, tomurcuklar, kuşlar, kedi kuyruğu motif, ayakkabı motif ve halka biçimleridir. En

fazla talep görenler şakayık çiçeği ve Matyó gülüydü. Renklerde ise kırmızı renk baskınlığını korumuş olup yardımcı renklerden yeşil, mavi, sarı, mor ve pembe tonları da desen kompozisyonlarında etkili olmuştur (Görsel:19).

Matyó işlemleri, yöre halkı tarafından geleneksel etkinlikler ve kutlamalarda halk dansları ve şarkılar için giyilen kıyafetlerin dekoratif unsurudur. Renklerin de anlamları bulunmakta olup; siyah renk toprağı, kırmızı renk neşeyi ve sarı renk güneşi temsil eder. Yeşil renk, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmış ve yas sembolü olmuştur (Fél, 1964:23).

2012 yılında Matyó işleme, UNESCO'nun insanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilcisi Listesi'ne girmiştir. Bölgede her yıl Ağustos ayında *Mezokovesdin'deki Matyó Foldi* Folklor Festivalinde Matyó kültürü kutlamaları yapılmakta olup bu etkinlikler UNESCO'dan alınan fonlar ile desteklenmektedir.

Görsel 19. 20. yüzyıl Matyó erkek kıyafeti kol işleme detayı

Kaynak: <https://1.bp.blogspot.com/-rCOOAa1gQMo/UOgXNGBPkYI/AAAAAAAAAFA/F2VxfpdANB8/s1600/maty%C3%B3.jpg> Erişim Tarihi: 12.09.2021.

2.3. Beregi İşlemleri

Bereg Macaristan'ın en eski ilçelerinden biridir. Macaristan kuzeydoğunda yer almakta olup topraklarının çoğu Ukrayna'nın batısı ile bitişik konumdadır. bölgede yapılan işlemler Beregi işlemleri olarak ifade edilmekte ve yukarı Tisza bölgesine özgün bir tarz sergilemektedir. Genellikle keten veya pamuklu bir zeminde yapılan sayılmış iplik işlerinden oluşmaktadır. Kullanılan ana dikiş Kuzey Macaristan bölgelerinde en çok kullanılan çapraz dikiştir. Burada yaşayanlar keneviri kendileri üreterek dokuma ve işlemeye uygun iplik haline getirmişlerdir. Bu sebepten dolayı iplikleri sayılarak yapılan işleme tekniklerinden kanaviçe yaygındır. Kullanım alanları gömlek, yastık, mendil, masa örtüsü ve turistik ürünlerdir. Beyaz kırmızı, mavi, (yas için kullanılan tekstil ürünleri siyah iplikle işlenir) en çok kullanılan renklerdir. Gül, lale, kartopu, biberiye, karanfil, zambaklar, üzüm, kuş üzümü, meşe palamudu, güvercin, tavus kuşu veya pamukçuk, geyik en çok kullanılan motiflerdir. Beregi nakışı, normalde tekrar eden bloklarda işlenen simetrik ve geometrik tasarımların kullanımı ile karakterize edilir. Bir motif genellikle farklı, ancak tamamlayıcı bir geometrik desene dayanan daha küçük blokların çizgileriyle çevrelenen bir dizi büyük, izole blok olarak işlenir (Felhősné vd, 2010) (Görsel:20).

Görsel 7. Tákos Vilayet Evi'nde bulunan yöresel Beregi işlemlerinden örnekler

Kaynak: <https://trc-leiden.nl/trc-needles/regional-traditions/europe-and-north-america/embroideries/beregi-embroidery> (Erisim Tarihi: 05.05.2021).

2.4. Furtai İşlemleri

Furtai, Kuzey Alföld bölgesinde, Hajdú-Bihar ilçesinde, Berettyóújfalu bölgesindeki Nagy-Sárrét, Bihari-sík ve Kis-Sárrét küçük bölgelerinin coğrafi buluşma noktasında bir köydür (Baranyi; Jordán, 1998:45). 1850'li yıllarda gelişen işleme sanatının bilinen en eski örnekleri sadece kanvas veya keten kumaşlara beyaz pamuk iplikle sarma tekniğinde işlenmiş kıyafet ve ev tekstili ürünlerdir. 1990'lı yılların başına kadar bu tarz değişim göstermeden devam etmiştir (Görsel 21).

Görsel 8. Geleneksel Furtai işleme tekniği ile yapılmış ürünler

Kaynak: https://www.sumidamagazin.com/2019/02/11/rest_insert-347/, Erişim Tarihi: 30.04.2021.

Görsel 9. Furtai işleme tekniği ile yapılmış örtü

Kaynak: https://www.wikiwand.com/hu/Furtai_h%C3%ADmz%C3%A9s, Erişim Tarihi:22.01.2022.

Esas olarak Furtai işlemleri erkek kıyafetlerinden gömlek ve önlükleri, kadın kıyafetlerinden ise gömlek ve iç çamaşırları süslemek için kullanılmıştır. Bitkisel motiflerin birbirini tekrar etmesinden oluşan kompozisyonlar hakimdir.

Kullanım alanları gömlek, yastık, mendil, masa örtüsü, iç çamaşırları, duvar panosu gibi eşyalarıdır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi zemin üzerine beyaz pamuklu işlemler ortaya çıkmıştır. 1920'li yıllarda giderek daha popüler hale gelerek masa örtüleri, duvar kaplamaları, havlular ve mendillere de uygulanmaya başlanmıştır. 1935'li yıllarda kırmızı, yeşil, mavi, sarı ve ateşli pembe olmak üzere dört veya beş farklı renk kullanılarak klasik üslup değişim göstermiştir. Bu durum Furta nakışının geleneksel tarzını bozmuş ve ürünlerdeki farklı renklerin halkın beğenisine göre kabul edilebilir hale getirme çabası güçlü bir şekilde hissedilmiştir (Ferencz; Palotay, 1940:46).

2.5. Palóc İşlemleri

Palóc Kuzey Macaristan ve güney Slovakya'daki Macarların etnik bir alt grubudur. Macaristan'ın kuzey doğusunda ve Slovakya'nın güney kesiminde yer alan Palóc halkı Macaristan'ın en büyük Katolik etnik azınlığı durumundadır. Palóc işlemleri, basit bir motif dünyasından karakterize edilerek yapılmıştır (Fél vd. 1969:69). Başlangıçtaki tek renk beyaz kullanılmış adından birkaç farklı rengin de eklenmesi ile işlemler çok renkli hale gelmiştir. Motifler ilk önce kumaşın iplikleri sayılarak yapılan iğne teknikleri ile uygulanmış olup zamanla kumaşın yüzeyi kapatılarak yapılan teknikler kullanılmaya başlanmıştır. İşlemlerde geometrik, bitkisel ve figürlü motifler stilize edilerek yer almaktadır. Genellikle bitkisel motiflerin hakim olduğu süsleme tasarımlarında kullanılan kompozisyonlar; *szegfű*, *rózsa*, *gyöngyvirág* (karanfil, gül, vadi zambağı) *bimbók*, *levelek*, *kacsok*, *kalászok* *gazdagitják* (tomurcuklar, yapraklar, ördekler ve mısır başakları) ile zenginleştirilmiştir. Motif kompozisyonlarında genellikle ince ve kalın bordürler görülmektedir. Temel olarak ana renkler kırmızı, mavi iken daha sonra pembe ve yeşil renkler ortaya çıkmıştır. (Görsel 23).

Görsel 10. Palóc bölgesi Rimóc köyü işlemeli deri yelek, 20.yy., Palóc Müzesi

Kaynak: <https://palocmuzeum.hu/a-paloc-muzeum-uj-szerzemenyei-rimoci-viseletek/>, Erişim Tarihi: 04.09.2021.

İşlemlerde temel malzeme olarak pamuk kumaşlar, pamuk ve ipek iplikler kullanılır. Teknikler; *lajos öltés* (düz dikiş), *száröltés* (kök dikiş), *margitöltés* (kenar dolgusu), *díszöltés* (dekoratif dikiş), *boszorkányöltés* (cadı dikişi), *csavartöltés* (vidalı dolgu) ve *huroköltés* (ilmek dikişi)'dir. (Dajaszászné Dietz vd., 1954: 23).

2.6. Kalotaszeg İşlemleri

Kalotaszeg eski Transilvanya Macar halk geleneklerinin koruyucusu olan Batı Romanya'daki birkaç blok Macar bölgesinden biridir. Kalotaszeg, Transilvanya Macar nakışlarının işleme tekniklerinin çeşitliliği, işlenen parça miktarı ve işlemenin uygulanışı açısından en zengin bölgesidir. Bölgede işlemler ilk olarak, kadın gömleklerinin omuz kısımlarını süslemek için kullanılmıştır. Zamanla gelişen ürün çeşitliliği ev tekstili ürünlerinde de kendini göstermiştir. Kullanılan renkler yapılacak işin işlevine ve kullanıcının yaşına göre belirlenen kırmızı, siyah ve lacivert renklerinden oluşmakta ve genellikle tek renkle yapılmaktadır. Teknikler zincir iğne, düğümlü iğne teknikleri ve kordon işidir. Kordon tutturma işi desenin içini tamamen dolduracak şekilde elde örülen veya hazır kordonların yan yana düz dikişle tutturulmasından meydana gelir. Mümkün olduğu kadar birbirini takip eden çizgilerden oluşan motifler tercih edilmektedir (Görsel 24). Motifler arasında bitki motifleri (gül, lale, eğrelti otu, palamut, hayat ağacı, vadi zambağı), nesne motifleri (sepet, saksı, yıldız, arması, küp), hayvan figürleri (kuş, yılan, kelebek vb.) ve yazılar yer almaktadır. Motif kompozisyonlarında yazıların yer almasından dolayı yazılı işleme olarak ta popüler olmuştur (Csete, 1990:34).

Görsel 24. Kalotaszeg işlemlerinde görülen motifler.

Kaynak: Janos, Gergely (1918). Magyar Motimuvok Gyűjteménye. s.28.

Kalotaszeg halk kıyafetleri özel renk zenginliği ve dekoratif görünümü sayesinde en iyi bilinen geleneksel Macar halk giyimlerinden biridir (Sinkó Kalló, 1980:4). Günümüzde, dini törenler, düğünler ve kutlamalarda kullanılmaktadır (Fogarasi; Váradi, 2004: 21). Kıyafetlerde görülen zengin tema; geleneksel işleme parçalarında rastlanan tek renk sadeliğinden oldukça uzak olmakla birlikte iplikle yapılan tekniklerin yanında zengin bir malzeme (boncuk türleri vb. materyaller) çeşitliliği içinde giysi parçalarının yüzeylerinin dolgulanmasından ibarettir. En renkli ve en sanatsal Macar halk giyimi olarak kabul edilir (Görsel 25).

Görsel 2511. Kalotaszeg geleneksel kıyafetli Zsoboki kızları

Kaynak: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalotaszegi_n%C3%A9pvisselet#/media/F%C3%A1jl:Zsoboki_1%C3%A1nyok.JPG, Erişim Tarihi: 23.05.2021.

Görsel 27. Kaloçsa işleminin ilk dönemlerinde makinede tek renk işleme yapan kadın.

Kaynak: http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0_en.php?name=en_0_kalocsa, Erişim Tarihi: 22.09.2021.

Kalocsa işlemleri 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren basit düz dikiş teknikleri yapılan bitkisel motif kökenli işlemleri ile karakteristik özellikler kazanarak belirgin bir tarz yaratmıştır. Bölge kadınları çizdikleri motifler ile sivil mimari yapıların duvarlarını boyamaya başladı ve halk sanatı üslubu giyim ve ev eşyaları üretimi ile yaşam alanlarına da girmiş oldu (Görsel 28).

Görsel 28. Gáborné Molnár Kővágó Maris, nakışçı, desen tasarımcısı (1921–1985)

Kaynak: <https://nokert.hu/szo-20190608-0036/2699/8/molnar-gaborne-kovago-maris-pingaloasszony-himzo-min-tairo-1921-1985>, Erişim Tarihi: 12.09.2021.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra işlemler gerek tasarım gerekse üretim boyutu ile daha da yaygınlaşmıştır.

20. yüzyılın başlarında kumaş üzerine; bordo ve kırmızı, iki tonlu pembe, sarı ve turuncu, lacivert ve açık mavi, iki tonlu menekşe ve iki tonlu yeşil gibi renklerden oluşan genellikle çiçek motifleri ile tasarlanan dolgun bitkisel kökenli kompozisyonlar ortaya çıkmıştır (Görsel 29).

Oldukça renkli ve görsel olarak dinamik öğeler sunan tasarımlar gündelik yaşamda kullanılan eşyalara da uygulanmaya başlandı ve bu şekilde Kalocsa işleme tarzında yer alan özgün unsurlar sürekli gelişim gösterdi. Günümüzde bölge işlemleri belirgin çekici üslubu ile tanınmaktadır (Görsel 30).

Görsel 29. Kaloça işlemlerinden ev tekstili ürünlerinden örnekler.

Kaynak: Mitat Kandemir arşivinden, 2021

Halen geleneksel tarzda çizim yapan ve işleyen bölge kadınları, Kalocsa kimliğini ayırt eden karakteristik kültür ve halk sanatının korunmasına katkıda bulunmakta olup, her yıl birçok kere düzenlenen etkinlikler ile kültürel mirasın gelecek taşıyıcılarına görsel olarak benimsetilmesi sağlanmaktadır.

Görsel 3012. Festival alanında Kalocsa işleme ustaları ve ürünleri

Kaynak: Mitat Kandemir arşivinden, 2021.

2010 yılından bu yana Kalocsa ve yaşayan gelenekleri (duvar boyama, nakış, kostüm, dans) ulusal somut olmayan kültürel miras listesine dahil edilmiştir.

Geleneksel halk dansları grupları, dernekler, yerel müze, halk sanatları merkezleri ve uluslararası festivaller ile Kalocsa ve çevresindeki yerleşim yerlerinin sakinleri kendilerini halk mirasına adanmıştır.

Bu etkinlikler her yaştan katılımcıyı cezbetmekte, bu da kültürün öğelerinin çok çeşitli bireylere ve topluluklara aktarılmasını mümkün kılmaktadır. Bölge halkı yaşayan gelenekleri devam ettirme çerçevesinde okullarda ve sanatta eğitime geniş çapta katılmaktadır.

3. SONUÇ

Çalışmada, 19. yüzyıldan günümüze geçen süreçte Macaristan yerel işlemlerinin oluşturduğu katalog belirlenen örneklem dahilinde incelenmeye çalışılmıştır.

İşlemlerin kültürel birikimi ve üslup özellikleri yerel halk tarafından oldukça benimsenen ve korunan kolektif bir sanat durumunda olduğu görülmüştür. etnik grupların kültürel birikimlerinden ortaya çıkan işlemlerin; teknik ve süsleme özelliklerinin birbirine benzer olduğu üretimlerde genel olarak ev ve giyim eşyaları ile nesneler üzerine odaklanıldığı tespit edilmiştir.

Kullanılan malzemelerin, el işçiliğinin temel aracı olan delikli iğne, bükümlü pamuk iplikler ve ince yapılı keten, pamuk kumaşlar olduğu ve yardımcı malzemeler olarak üç boyutlu boncukların halk giysi parçalarında (Kalotaszeg bölgesi) kullanıldığı belirlenmiştir.

İşlemlerin süsleme özelliklerinde renk, motif ve kompozisyonlar dinamik bir yapıya sahip olduğu gözlenmiştir. Çoğunlukla stilize edilmiş doğal çiçek tasvirlerinden oluşan motiflerin merkezi simetrik olarak buket ve çelenk

tasarımlarında kullanıldığı belirlenmiş ve süsleme kompozisyonlarının ince ve kalın bordürlerle desteklendiği görülmüştür.

Renk paletinde temel rengin kırmızı olduğu tespit edilmiş ve tek renkli işlemlerde kırmızı ve mavi renkte uygulamaların kümelendiği, çok renkli işlemlere ise kırmızı, pembe, yeşil, mavi, sarı, mor olmak üzere renklerin çoğaldığı dikkat çekmiştir. Renkler açık ve koyu olarak iki farklı tonda kullanılmıştır. Renk kullanımları motif tasarımları ve ürün çeşidine göre değişkenlik göstermektedir. Tasarımlarda en az 1 en fazla 30 renk kullanıldığı gözlenmiştir.

Başlangıçta ihtiyaç durumuna göre ev tekstili ürünleri ve giysiler olmak üzere kullanım eşyalarının detaylarında kullanılan işlemlerin 20. yüzyıl ortasından itibaren kullanım alanları genişlemiştir.

İncelenen bölgelerden *Matyó*, *Kalocsa* ve *Kalotaszeg*'de işlemler teknik, süsleme ve ürün çerçevesinde estetik açıdan zirveye ulaşarak sanat değeri kazanmıştır.

Bir halk mesleği olan işleme alanı Macaristan el sanatlarının popüler bir kültür simgesi haline gelmiştir. Ekonomik bir değer olarak da korunan işlemler, toplumun her üyesi tarafından sahiplenilmiş durumdadır.

Macar halkının tarihi ve kültürüne olan bağlılığı halk sanatlarında da belirgin olarak kendini göstermekte ve kullandıkları eşyalar ile vazgeçemedikleri halk giysilerindeki işçilik yerelden çıkarak uluslararası bir marka kimliği olma yolunda ilerlemektedir. Macaristan ölçeğinde gelenekler ve sanat, maddi ve manevi tüm değerlerin bir arada olduğu halk kültürüne karakteristik özellikler kazandırarak toplum ile bütünleşmiştir. Bu durum yerel halkın geleneksel üretim sistemini geliştirmiş kültürel sürdürülebilirlik kapsamında eğitim, tanıtım ve üretim üçgeninde sistemli olarak devam etmektedir.

KAYNAKÇA

1. Anonim, A Szűcs mesterek Munkája, https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Magyar_Neprajz-magyar-neprajz-2/iii-kezmuvesseg-25ED/a-falu-es-mezovaros-ellatasaban-jelentos-kezm_uvesseg-nyersanyag-eloallito-es-feldolgozo-munkaja-2726/smunka-2A_46/a-szucs-mesterek-munkaja-2A57/, Erişim Tarihi: 05.06.2021.
2. Anonim, Buzsák Folk Art Embroidery, <https://buzsak.hu/folk-art/>, Erişim Tarihi: 30.08.2021.
3. Balassa, I., Ortutay, G. (1979). Hungarian Ethnography And Folklore, Library of Hungarian Studies, <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-813.html>, Erişim Tarihi: 24.06.2021.
4. Báth, J., Jolán, B. (1977). Korai Kalocsai Hímzések, Népmölvesi Propaganda Office, Budapest.
5. Bátky, Z. (1924). Rábaközi Hímzések (Embroideries of Rábaköz). Volume 1 of Magyar népművészet Népművészet. Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya, Budapest.
6. Bátky, Z. (1924). Kalotaszegi varrottások (Peasant Embroidery of Kalotaszeg). Budapest.
7. Bátky, Z., Viski, K., Györffy, I. (1941). A Magyarorság Néprajza I. - A Tárgyi Néprajz Első Fele. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest.
8. Baranyi, B., Jordán, S. (1998). Furta Chronicle, ISBN 963-03-5976-6.
9. Boros, Kazai, A. (1981). Hungarian Folk Arts and Crafts. Hungarian Ethnic Heritage Study Group, Pittsburgh.
10. Chisholm, H., (ed.) (1911). "Kalocsa". Encyclopædia Britannica. Vol. 15 (11th ed.). Cambridge University Press.
11. Csete, B. (1990). Kalotaszegi Fafaragások, Néprajzi Múzeum, Budapest.
12. Dajaszázy D., Vilma-Manga J. (1954). Nógrád Megyei Szabadrajzú Hímzések, Budapest.
13. Dániel, A. (1938). István Király Útja. Történelmi regény a serdült ifjúság számára, Budapest.
14. Daniels, M., H. (1933). Early Pattern Books for Lace and Embroidery, Parts 1 and 2. The Bulletin of the Needle and Bobbin Club, Vol. 17, No. 2 (1933), s.1-28.
15. Edit, F., Tamás, H. (1975). A matyó hímzés alakulása és a magyar népművészet stíluskorszakai (Developing of the matyó embroidery and style periods of Hungarian folk art). A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XIII–XIV, Budapest.
16. Fél, E. (1964). Bevezetés a magyar népi Hímzések ismeretébe (Einführung in die Kenntnisse der ungarischen volkstümlichen stickerei). Budapest, pp. 23.

- 17.Fél, E.,Hofer, T., K. Csilléry, K. (1969). A Magyar Népművészet. Budapest,
- 18.Felhősné. C., Sarolta, H. A., Vargáné H., Kész G. (2010). "Együtt Beregi kultúrájáért: keresztszemes hímzésminták határon innen és túl". Beregi Múzeum; Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma, Vásárosnamény, Beregiiszász, Budapest.
- 19.Ferencz, K., Palotay, G. (1940). Hímzőmesterség (Stickerei Kunst) a Magyarországi Népi Hímzések Öltéstechnikája (Die Stickhteknik Der Volkstümlichen Stickerei). Budapest.s.46.
- 20.Fogarasi, L., Váradi, I. (2004). Kalotaszeg És Környéke, EKE Kolozsvári Osztály.
- 21.Fügedi, M. (1978). Mezökövesd És Vidéke Hímzései (Embroideries of Mezökövesd and around region). Budapest.
- 22.Györffy, I. (1930). Magyar Népi Hímzések I. A Cífraszűr, K Er Tész Jó Zsef Könyvnyom Dája, Karcag, Budapest,
- 23.Kazai, A., B. (1981). Hungarian Folk Arts and Crafts, Hungarian Ethnic Heritage Study, Pittsburgh, PA.
- 24.Nijman, J., Muller, P. O., Shin M. (2020). Geography: Realms, Regions, and Concepts 18th Edition, Wiley, January 15, 2020, ISBN 978-1119607410.
- 25.Pocsainé, E., E. (2016). "A Sárospataki Református Kollégium Múzeumának úríhímzéses úrasztali terítői", Zempléni Múzsza - 16. évf. 4, s. 40-52.
- 26.Sedlmayr, K. (2007). Kiállítás a kézimunka tanításáról, Oktatástörténet.https://web.archive.org/web/20070929023356/http://www.tanszertar.hu/eken/2006_02/sk_0602.htm, Erişim Tarihi: 21.06.2021.
- 27.Selmeczi, K., A. (2001). Nemzeti Jelképek A Magyar Népművészetben, Néprajzi Múzeum, Budapest.
- 28.Sinkó Kalló, K. (1980). Kalotaszegi nagyírásos Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- 29.Tóth, E. (1999). A Magyar Szent Korona. Királyok és koronázások, Szelényi Károly, Kossuth, ISBN 963 09 41546.
- 30.Tánczos, E. (2013). Buzsáki hímzés - Mi a "vázás", a "rátetés" és a "boszorkányos"?, https://netfolk.blog.hu/2013/11/23/buzsaki_himzes, Erişim Tarihi: 12.05.2022.
- 31.Zsolt, N. (2017). Great Expectations and Interwar Realities: Hungarian Cultural Diplomacy, 1918-1941, Central European University Press, ISBN 9789633861943.

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Görsel 1 https://turkinfo.hu/wp-content/uploads/2017/05/Matyó_gyerek.jpg,<https://tr.maps-hungary.com/macaristan-b%C3%B6lgeri-g%C3%B6ster> (Erişim Tarihi: 03.05.2021).
- Görsel 2 <https://2.bp.blogspot.com/Y6PZboxhuBM/T3r5MBK7QeI/AAAAAAAAA24/hVtsW1g7sxm/s640/gi.jpg> (Erişim Tarihi: 03.05.2021).
- Görsel 3 <https://mn.m.hu/hu/kiallitasok/allando/koronazasi-palast>, Erişim Tarihi: 11.02.2021.
- Görsel 4 Daniels, Margaret Harrington (1933). *Early Pattern Books for Lace and Embroidery, Parts 1 and 2*. The Bulletin of the Needle and Bobbin Club, Vol. 17, No. 2 (1933), s.1.
- Görsel 5 https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_08/pages/006_Szocsne_Gazda_Eniko.html, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Görsel 6 <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Görsel 7 <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Görsel 8 <https://mek.oszk.hu/02700/02790/html/115.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2021.
- Görsel 9 https://magyarmuseum.org/wp-content/uploads/2014/11/20040620-101436_8.jpg, Erişim Tarihi: 21.08.2021.
- Görsel 10 Matyó Múzeum, Mezőkövesd Néprajzi Gyűjtemény [MM_59.1.7.], <https://bz.hu.museum-digital.org/object/41240>, Erişim Tarihi: 23.04.2021.
- Görsel 11 Brooklyn Museum Costume Collection at The Metropolitan Museum of Art, Accession Number: 2009.300.48, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/159015>, Erişim Tarihi: 17.09.2021.

- Görsel 12 <https://www.sumidamagazin.com/wp-content/uploads/2021/01/image-80.jpg> , Erişim Tarihi: 22.06.2021.
- Görsel 13 Janos, Gergely (1918). *Magyar Motimuvok Gyűjteménye*. s.40.
- Görsel 14 https://asset.museum-digital.org/hu-so/images/import_121/201908/04194947488.jpg, Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- Görsel 15 https://netfolk.blog.hu/2013/11/23/buzsaki_himzes, Erişim Tarihi: 17.09.2021.
- Görsel 16 <https://rece-fice-fono.blogspot.com/2013/09/ratetes-tullhimzes.html>, Erişim Tarihi: 03.05.2021.
- Görsel 17 https://pctrs.network.hu/clubpicture/1/8/9/_matyo_himzes_1890985_5849.jpg, Erişim Tarihi: 23.09.2021.
- Görsel 18 http://m.cdn.blog.hu/ne/netfolk/image/matyo_vk_foto_1.jpg, Erişim Tarihi: 12.06.2020.
- Görsel 19 <https://1.bp.blogspot.com/-rCOOAa1gQMo/UOgXNGBPkYI/AAAAAAAAAFA/F2VxfpdANB8/s1600/maty%C3%B3.jpg>Erişim Tarihi: 12.09.2021.
- Görsel 20 <https://trc-leiden.nl/trc-needles/regional-traditions/europe-and-north-america/embroideries/beregi-embroidery> (Erişim Tarihi: 05.05.2021).
- Görsel 21 https://www.sumidamagazin.com/2019/02/11/rest_insert-347/, Erişim Tarihi: 30.04.2021.
- Görsel 22 https://www.wikiwand.com/hu/Furtai_h%C3%ADmz%C3%A9s, Erişim Tarihi: 22.01.2022.
- Görsel 23 <https://palocmuzeum.hu/a-paloc-muzeum-uj-szerzemenyei-rimoci-viseletek/>, Erişim Tarihi: 04.09.2021.
- Görsel 24 Janos, Gergely (1918). *Magyar Motimuvok Gyűjteménye*. s.28.
- Görsel 25 https://hu.wikipedia.org/wiki/Kalotaszegi_n%C3%A9pviselet#/media/F%C3%A1jl:Zsoboki_l%C3%A1nyok.JPG, Erişim Tarihi: 23.05.2021.
- Görsel 26 <https://tr.maps-hungary.com/macaristan-b%C3%B6lgeleri-g%C3%B6ster>, Erişim Tarihi: 05.05.2021.
- Görsel 27 http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0_en.php?name=en_0_kalocsa, Erişim Tarihi: 22.09.2021.
- Görsel 28 <https://nokert.hu/szo-20190608-0036/2699/8/molnar-gaborne-kovago-maris-pingaloass-zony-himzo-min-tairo-1921-1985>, Erişim Tarihi: 12.09.2021.
- Görsel 29 Mitat Kandemir arşivinden, 2021.
- Görsel 30 Mitat Kandemir arşivinden, 2021.